

РЕФЛЕКСИ ЈАТА ИЗА СОНАНТА Р У САВРЕМЕНОЈ ГОВОРНОЈ ПРАКСИ

Рад се бави вредностима континуаната *јата* у секвенци *рђ* у савременој говорној комуникацији у ијекавском изговору, као и утврђивањем разлога развитка таквог рефлекса. Корпус је ограничен само на спорне, неуједначене варијетете које представљају и правописни и лингвистички проблем.

Кључне речи: акценат, рефлекси јата, стандардна ијекавска норма

1. Увод

Судбина старог вокала *јат* узима се као једно од основних мерила при класификовању српских говора и дијалеката. У већини говора *јат* је изгубило своју фонетску индивидуалност, а на његовом месту развио се један од трију основних рефлекса, чиме смо добили екавске, икавске и ијекавске говоре. Малобројни су говори у којима је глас *јат* сачувао статус засебне фонеме, и углавном се односе на севернији део српскохрватског језичког подручја. (Реметић 1981).

У ијекавском изговору познате су четири замене *јата*: *ије*, *је*, *е*, и (*дијете*, *пјесма*, *грешка*, *смијати се*) које се могу описати помоћу четири правила: у првом је реч о замени јата у дугим слоговима; у другом – о замени *јата* у кратким слоговима; треће, о замени јата у кратким слоговима иза сонанта *р* и четврто – о старом гласу *јат* у позицији испред гласова, *ј*, *о* (од *л*), *љ* (у дијалектима иза *ђ*). Поменута правила од њиховог успостављања до данас разрађивана су само у појединостима, а у изговору и писању рефлекса овог гласа често су се јављала колебања која су се испољавала у виду двоструких граматичких облика. Различити ијекавско-екавски, ијекавско-икавски и

¹ aleksandra.loncar.raicevic@filfak.ni.ac.rs

² Овај текст је настао као резултат рада на пројекту 178020: *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

екавско-икавски облици јављају се напоредо, као дублетне форме и на књижевнојезичком и дијалекатском нивоу. Данас је ијекавица у Хрватској остала у оквиру Вукових правила; босанско-херцеговачки тип је неуједначен и у многим појединостима близак хрватском типу ијекавице, док је у Црној Гори ијекавица у сталном развоју, па се на њу теже могу применити Вукова правила (Остојић 2006: 336).

2. Предмет, циљеви и методологија рада

Познато је да неједнаке замене *jata* у истим гласовним позицијама и речима могу бити условљене различитим факторима. Међутим, једно је неоспорно: већина варијација у рефлексу *jata* налази се непосредно иза неког од сонаната, посебно *p* и *l*, или испред сонанта *l*, промењеног или непромењеног у *o*, што упућује на закључак да узроци ових варијација често могу бити гласовне природе. Како се стање на ијекавској говорној територији знатно променило од када је хрватски стандарднојезички узус почео посебно да се третира, новонастала ситуација захтева и осавремењавање писане ијекавске праксе у остатку говора ијекавске територије, у склопу српског језика данас.

Зато смо одлучили да предмет овог рада буде судбина секвенце *pě* у савременој говорној комуникацији (у Републици Српској и северној Црној Гори), с намером да се дефинише степен уједначености појединих варијетета у односу на употребну вредност алтернативних варијетета. Теренским истраживањем обухваћене су три регије ијекавског говорног подручја: источнохерцеговачка област (градови: Требиње, Невесиње, Гацко, Билећа, Мостар); ијекавски говоре западне Босне, оног дела Босне који се обично назива Босанска крајина (Бања Лука, Приједор, Босанска Градишка, Босанска Дубица, Босанска Костајница) и говор северне Црне Горе са центром у Пљевљима.

Како бисмо дошли до адекватних језичких особина, за прикупљање грађе смо поред спонтаних разговора користили и посебно припремљене упитнике.

3. Рефлекси *jata* иза сонанта *p*

Колебања у рефлексима *jata* често су била проузрокована његовим положајем у речи, непосредно иза неког од сонаната. Највећи број варијација у данашњој замени *jata* налази се иза сонанта *p*, и то најчешће у позицији *консонант +pě*.

3.1. Консонант + P + кратко *јат*

3.1.1 Опште правило је да у позицији иза скупине *сугласник + p* кратко *јат* даје *e(pe)* – (*бријег – брегови, вриједан – вреднији*). Замена *јата* вокалом *e* иза два сугласника настала је фонетским путем, а овакви примери не морају представљају екавизме пренете из екавског изговора. Фонема *j* од *јата* се у тим позицијама редовно губи због спонтане изговорне тежине, а остаје уколико испред сонанта *p* нема сугласника (*ријеч – рјечник; ријешити – рјешење*).

Неједнака судбина вокала *јат* у данашњим кратким слоговима иза сонанта *p* била је позната и Вуку. У *Речнику* из 1852. као исправни наводе се примери са секвенцом *–рје–*: *грјешка, грјехота, грјешник, грјешница, горјети, рјечит, рјечица*, па и *стрјелица*. На основу бројних радова од Вука до данас, јасно је да су неки граматичари прихватили секвенцу *–рје* али не и *грје*. Вуковић у *Правописним правилима* (Вуковић 1949: 24-31) на једној страни издваја примере типа: *горјети, рјеткост, рјеткоћа, рјечитост, рјечник, рјешавати*, а на другој: *грешан, грехота, грешка, сагрешење*, што би значило да је прихватио не само секвенцу *рје*, већ и *сугласник +рје* (нпр. *разрјешење*).

На основу података из постојеће дијалектолошке литературе може се закључити да секвенца *рѣ* има неједнаку судбину у народним говорима. Замена *јата* секвенцом *је* потврђена је у источнохерцеговачким говорима (Пецо 1964:57). Екавска замена вокала *јат* посведочена је у говорима Ускока (Станић 1974:69), Пиве и Дробњака (Вуковић 1938: 16). Имајући у виду такву неуједначеност ову фонетску особину посматрали смо на терену, у различитим говорним реализацијама на подручју ијекавског наречја.

Анализирана грађа са терена показује да је на ширем простору ијекавских говора карактеристична употреба ликова са *e*, односно *је* (у мањем броју случајева *ије*) у кратким слоговима иза сонанта *p*. Секвенца *рје* доследно је забележена на свим пуктовима у речима *старјешина, корјенчић, рјешавати, рјечит*, док су рефлекси вокала *јат* у осталим примерима (*вреднији, стрелица речник*) различити: а) *ѣ>e*, б) *ѣ>је*. Постојање оваквих алтернативних ликова карактеристично је за говорнике западне Босне и источне Херцеговине, док је за црногорски тип ијекавице у наведеним случајевима позната само супституција *јата* вокалом *e*, што се иначе сматра једном од типичних диференцијалних особина између црногорских народних говора и осталих говора данашњег српског језика.

Кратко *јат* иза *p* могло је евалуирати на следећи начин: у додир су дошле ликвидно јака и треперава струја сонанта *p* с меком палаталном такође сонантском струјом гласа *j*. У тежњи за олакшавајућим изговором, прва сонантска струја као доминантнија потирала је другу иза себе лабавију, па се сонант *l* губио у изговору (Вуковић 1974:76). Фонетском процесу конкурисао је аналошки паралелизам изговора: *бијелити – бјекаст; ријека – ре-*

чица и успостављен је однос у правцу хармонизације: *бијелити – бјелкаст; ријека – рјечица*.

Територијална распрострањеност скупине *рје* и *ре < рѣ* може се објаснити неједнаким еволутивним развојем ијекавских говора као целине. Тако „источни ијекавски говори, како они зетско-јужносанџачког типа, тако и они херцеговачког типа, изузимајући никшићку говорну зону, показују изразиту прогресивност у овој особини. Ти говори скоро и да не знају за секвенцу *ре < рѣ*. Западнији ијекавски говори, како штокавски, тако и шћакавски нису ишли до краја у *ре < рѣ*“, па да се скупина *рје* која је ту још увек присутна може тумачити као архаизам (Пецо 1985: 96). Према речима А. Пеца секвенца *ре < рѣ*, поред низа других особина, може се сматрати типичнијом диференцијалном особином између ијекавских говора Црне Горе и ијекавских говор Херцеговине (који својом целокупном граматичком структуром пружају довољно потврда о њиховом бржем еволутивном развоју, у овој особини та њихова карактеристика није дошла до изражаја).

3.1.2 У двосложним и вишесложним глаголима који испред инфинитивног наставка *-ти* имају замену *јата* нормативно је дозвољен само облик са *-је* у инфинитиву. Говорна пракса показује да код глагола *горјети* и *изгорјети*, функционишу и другачији облици, које по гласовним законима о променама вредности *јата* не бисмо очекивали. Реч је о одступању од замене *јата* самогласником *и*, које смо забележили у изговору појединих информаната из западне Босне и источне Херцеговине. У црногорској говорној пракси посведочена је у првом реду употреба ликов се *е* место *јата*. Појаву уопштавања *и* у облицима инфинитивне основе у неким млађим ијекавским говорима Михајло Стевановић доводи у везу са суседним икавским говорима и њиховим могућим утицајима (Вуковић 2000: 19).

У положају иза сонанта *р*, а испред вокала *о* који је настао од *л* у црногорским говорима учили смо напоредну употребу икавских и екавских ликов *зрио/зрео/*, *сазрио/сазрео*. Остојић истиче да њихова употреба зависи и од функционалних и семантичких вредности облика: *врио* и *сазрио* се употребљавају када је у питању глаголска функција радног глаголског придева, док се *вreo* и *сазreo* везују за придевску функцију радног глаголског придева (Остојић 2003: 199).

Остојић и Вујичић у *Речнику (и)јекавизама* предлажу да би требало нормативно признати ликове са *е* место *јата* и то уместо *је* у инфинитиву испред наставка *-ти*, и у радном глаголском придеву женског и средњег рода, образлажући то чињеницом да у народним говорима и у писаној речи у Црној Гори преовлађују ликови: *горети*, *изгорети*, *прегорети*, *горио*, *горела*, *горело*, *окорети*, *прекорети* (Остојић, Вујичић 2000).

3.2. Консонант + P + дуго *јата*

3.2.1. Утврђивање вредности континуаната дугог *јата* увек заузима централно место приликом описа фонетских особина ијекавских говора, а на сложеност проблема указује и број гласовних варијација у таквим словима. Квантитет другог слога замене *јата* један је и од основних критеријума који ијекавске говоре дели на говорне зоне. Описујући вредности континуаната дугог *јата* Дешић је у монографији о западnobосанским ијекавским говорима установио „да је двосложна замена дугог *јата* одлика свих западnobосанских ијекавских говора, а да се једносложном заменом карактеришу углавном западни и југозападни говори“ (Дешић 1976:109). Да приликом одређивања вредности континуаната *јата* под дугоузлазним акцентом „постоји врло знатна несагласност међу испитивачима наших ијекавскоштокавских говора“ истиче и Д. Петровић (Петровић 1973: 217), при чему је вредност *ијé* широко распрострањена. Дужење вокала *e* у двосложном рефлексу *јата* објашњава се наслеђем „из дифтоншког рефлекса *јата*“ при чему је вокал *e* задржао један део своје дужине и после цепања дифтонга у два слога (Пецо 1964:50).

У овом раду се не бавимо утврђивањем вредности континуаната дугог *јата*, али напомињемо да смо у оквиру ширег истраживања обавили експерименталну анализу и да вредности до којих смо дошли указују у којим регијама се под акцентом узлазне интонације као основни континуант дугог *јата* јавља *ијé*. (Лончар Раичевић 2011).

3.2.2. Питање којим ћемо се бавити даље је неуједначеност замене *јата* у дугом слогу иза групе *консонант + p*, која се углавном односи на сложенице са префиксима *пре-* и *прѣд-*. Када је реч о дугим словима иза сонанта *p*, основна норма често се нарушава због аналогije, па нису ретки случајеви да се у дугим словима у тој позицији уместо *ије* јавља *e* (*пренос, прелаз, пресек, препис превоз, прећи*). Овакве варијације најчешће се односе на сложенице са старим префиксом *пре-* и са дугим префиксом *прѣд-*. На основу важећих нормативних приручника ове сложенице могу се разврстати у четири групе: 1. само дуг квантитет префикса и двосложна замена *јата* – *ије*; 2. алтернација кратког и дугог квантитета у префиксу и само једносложна замена *јата* – *e*; 3. двострука алтернација: кратки и дуги квантитет у префиксу и једносложна и двосложна замена *јата* – *e/ије*; 4. дуг квантитет у префиксу, а алтернативне, једносложне или двосложне замене *јата* – *e/ије*.³

У прву групу спадају све оне речи које ПС прописује само са двосложним рефлексом *јата*: *пријéбој, пријéчница, пријéчник, пријéдор, пријéход, пријéхранак, пријéклад, пријéклет, пријéкоп, пријéкор, пријéкост*,

³ Као полазиште за стандарнојезичку норму узимамо: *Правопис српскохрватског књижевног језика језика са правописним речником*, Матица српска, Нови Сад 1960 (ПС); *Правопис српског језика*, Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурница, Матица српска, Нови Сад, 1993 (ПН); *Речник српскога језика*, Матица српска, 2007 (ЈР).

пријекрст, пријелог, пријемет, пријек, пријепор, пријевор, пријесад, пријесјед, пријесјек, пријеснац, пријестб, пријештāk, пријетјер, пријетоп, пријевез, пријевјес, пријевор, пријевбџница, пријеступнā (година); У ЈР се налази само један део примера које наводи ПС и то са следећим рефлексима: *прѣчнѣк, пријекон, пријекор, пријекбст, пријекрст, прѣмѣт, пријек, пријесад, прѣсјек/прѣсјек, прѣсто/пријестб, пријетоп, прѣступнѣ/прѣступнѣ/пријеступнѣ.*; Из ове групе, у ПН су заступљени следећи примери: *пријекон, прекор/пријекор, пријек, прѣсјек, претоп/пријетоп, преступна/пријеступна.*

Како је већина именица из ове групе архаична и страна, ретко се среће у свакодневной говорној пракси, одлучили смо да теренским истраживањем обухватимо само изговор оних речи које су живе у свести просечног говорника. Издвојили смо као најпогодније именице *прекор* и *престо*. Актуелна говорна пракса показује да је за ову групу лексема карактеристична неуједначена слика у изговору префикса *пре-*. У великом броју речи уочена је тенденција скраћивања двосложне замене. Тако се код говорника из Црне Горе искључиво јављају облици: *прекор, преступни*, док је на осталим пунктовима подједнако заступљена употреба облика и са двосложном и са једносложном заменом *јата*.

У другу групу спадају речи које у савременом ијекавском изговору имају само једносложну замену *јата*, без обзира на њихов квантитет, који може бити дуг или кратак. ПС прописује следеће ликове: *прѣбол-прѣбол, прѣчанин-прѣчанин, прѣдио-прѣдио, прѣгѣб-прѣгѣб, прѣлѣт-прѣлет, прѣлив-прѣлив, прѣљуб-прѣљуб, прѣмац-прѣмац, прѣмаз-прѣмаз, прѣмјер-прѣмјер, прѣмост-прѣмост, прѣпад-прѣпад, прѣрис-прѣрис, прѣсол-прѣсол, прѣток-прѣток, прѣтрес-прѣтрес, прѣводнѣк-прѣводнѣк, прѣзѣд-прѣзѣд;* У ЈР нема следећих примера: *прѣљуб, прѣмост, прѣрис, прѣсол;* ПН дозвољава употребу следећих облика: *прѣбол/пријѣбол, прѣдио, прѣгѣб, прѣплет, прѣлив, прѣљуб, прѣмаз, прѣпад, прѣток, прѣтрес, прѣзѣд.*

Пошто ова група сложеница са префиксом *пре-* има искључиво једносложен префикс са алтернацијом у његовом квантитету, разматрали смо само прозодијске варијације у замени *јата*. Именица *прѣдио* изговара се једино са дугоузлазним акцентом, док за именицу *прѣтрес* поред дугоузлазног акцента налазимо и потврде са краткоузлазним акцентом и краткосилазним акцентом и дужином (*прѣтрѣс, прѣтрес*) и то у ијекавским говорима западне Босне.

У трећу групу спадају примери који имају дублетне ликове по квантитету једносложног префикса и по броју слогова у дугом префиксу:

У ПС су наведени следећи примери: *прѣглѣд-прѣглед-пријѣглед, прѣкѣд-прѣкид-пријѣкид, прѣклоп-прѣклоп-пријѣклоп, прѣков-прѣков-пријѣков, прѣкѣп-прѣкуп-пријѣкуп, прѣлазнѣ-прѣлазнѣ-пријѣлазнѣ, прѣнјев-прѣнјев-пријѣнјев, прѣплет-прѣплет-пријѣплет, прѣрез-прѣрез-пријѣрез, прѣскок-*

прэскок-пријэскок, прэсупнѝк-прэступнѝк-пријэступнѝк, прэслачак-прэслачак-пријэслачак, прёвара-прёвара-пријёвара, прёзѝр-прёзир-пријезир; ЈР не бележи речи: *преков, преслачак*. Нису дозвољени ни ликове са двосложном заменом *јата*: *пријеглед, пријеклоп, пријерез, пријэскок, пријэступник, пријевара, пријезир*; ПН предлаже употребу следећих ликова: *преглед/пријеглед, прекид, преклоп/пријеклоп, прекуп/пријекуп, прелазни/пријелазни, преплет/пријеплет, пререз/пријерез, прескок/пријескок, преступник/пријеступник, превара/пријевара, презир*.

У овој групи примера такође на једној страни имамо фреквентне, а на другој архаичне и непознате речи. Ограничили смо се само на изговор облика који се често срећу у свакодневној комуникацији и дошли до следећих запажања. Када је реч о броју слогова у дугом префиксу, анализирана грађа пружа сасвим уједначено стање. Све сложенице забележили смо искључиво са екавском заменом *јата* у префиксу. Приликом анализе прозодијских карактеристика може се закључити да доминирају ликови са дугоузлазним акцентом, док се варијације јављају само у појединим групама примера. Именице *прекид* и *прескок* у мањем броју случајева могу се јавити са краткоузлазним или краткосилазним акцентом (у ијекавским говорима западне Босне).

У четврту групу сврстане су сложенице које имају само дуг квантитет у префиксу, али имају дублетне ликове на основу алтернације једносложне са двосложном заменом *јата*: *превоз-пријэвоз, превознѝк-пријэвознѝк, превод-пријэвод, прећи(прећи)-пријёћи (пријећи), преглас-пријеглас, прелаз-пријелаз, прелом-пријелом, пренос-пријенос, преноснѝк-пријеноснѝк, прэстун-пријэстун, прегор-пријегор, превој-пријэвој*.

Већина сложеница из ове групе фреквентна је у савременом језику, па смо детаљно анализирали њихову стварну употребну вредност. Именице *превоз, превозник, превод, прелом* у свим примерима изговарају се са дугим једносложним рефлексом *јата*, док се у осталим траженим облицима (*прећи, прелаз, пренос, преступ*) спорадично могу јавити и дублетни ликови. Глагол *прећи* са дугосилазним акцентом посведочен је у изговору појединих информаната из источне Херцеговине и западне Босне.

4. Остали рефлекси *јата* иза сонанта *p*

4.1 Када је реч о глаголу *употријевити*, стандардна ијекавска норма не допушта варијантне ликове овог глагола са лексемом *e*: *употребити, употребљен, предупредити, предупређен, унапредити, унапређен*. Резултати истраживања показују да црногорску ијекавицу поред форми са двосложном заменом *јата* карактеришу и аналошки ликови: *употребити, употребљен, предупредити, предупређен, унапредити, унапређен*, где је

употребити према употреба, употребљење; предупредити према предупређење; унапредити према унапређење. У трпном придеву ових глагола, поред фреквентнијих двосложних облика јављају се и случајеви у којима Ћ>е, што се најлакше може објаснити екавским утицајем.

4.2. Глас *јат* се различито рефлектује у народним говорима у именици *огрев/огрјев*, и придеву *огревни/огрјевни*. Кратко *јат* иза сонанта *р* углавном, а иза сугласничке групе која се завршава сонантом *р*, најчешће, у ијекавском изговору има исту замену као и у екавском, само *е*. Ликови *огрјев* и *огријев* егзистирају аналошки према глаголима *огријати* и *огријевати*. За разлику од црногорске праксе, где су чешће у употреби облици *огрев*, *огревни*, у босанскохерцеговачкој пракси слика је неуједначена у погледу избора дублетних облика, па смо уочили постојање алтернативних ликова *огрев/огрјев/огријев* (уз доминацију ликова са једносложном заменом *јата*). На основу дистрибуције поменутих ликова нисмо успели да утврдимо било какву законитост у погледу њиховог везивања за одређену регију, осим доминације ликова са екавским рефлексом *јата* у изговору испитаника из Црне Горе.

4.3 У породици речи изведених од именице *гријех* савремена норма не зна за неуједначености у рефлексу *јата*. Код Вука смо имали ликове: *гријешка*, *грјешан*, *грјешник*, *грјешница*, *погрјешка*, *грјехота*. Раскорак између тих ликова и ликова са кратким рефлексом *јата*: *грешан*, *грешник*, *грешница*, *грехота*, *погрешка* уједначен је правописним приручницима (ПС, ПН, ЈР). У већини случајева у говорној пракси стабилизвана је варијанта са вокалом *е*, док се лик са једносложним рефлексом *јата* јавља спорадично.

Након обављеног истраживања можемо закључити да је проблем замене старог вокала *јат* у ијекавским говорима и даље актуелан и да је његова судбина много сложенија од основног правила по коме дуго *јат* даје рефлекс *ије*, а кратко *јат* рефлекс *је*. Различите фонетске позиције условљене асимилацијама према суседним палаталним гласовима, аналогичне, као и многа морфолошка померања допринела су да се на месту кратког *јата* често налазе вокали *и* и *е*.

Резултати истраживања показују да је стање континуаната кратког *јата* у већини говора приближно нормативним ликовима, сем црногорске ијекавице, која је знатно евалуирала и разликује се од остатка испитиваних говора. У говорној пракси најстабилнија је употреба ликова се *е* место *јата* у положају иза *р* без сугласника испред (*горети*, *речник*, *речит*) док се поред употребе ликова се *е* у кратким слоговима са сугласником испред *р* само спорадично јављају конкуретни ликови са *је*. Ликови са аналошким вредностима потиснули су системске ликове у префиксима *пре-* и *пред-*, па су форме са *ије* потпуно ишчезле из црногорске говорне праксе.

Литература

- Вуковић 1939: Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, ЈФ VII, Београд 1938–39.
- Vuković 1949: J. Vuković, *Pravopisna pravila i uputstva za pisanje ijekavskih glasovnih oblika sa pravopisnim rječnikom ijekavizama*, Svjetlost, Sarajevo 1949, 24–31.
- Дешић 1976, М. Дешић, *Западнобосански ијекавски говори*, СДЗБ XXI, Београд 1976.
- Драгичевић 2010, М. Драгичевић, *О рефлексима гласа јат у данашњем говору мештана села Имљани из северозападне Босне*, Српски језик XV, Београд 2010, 297–307.
- Јовановић М: 2005, М. Јовановић, *Екавски рефлекс јата у црногорским народним говорима*, ЦАНУ, Шести лингвистички скуп „Бошковићеви дани“, књ. Бр. 24, Подгорица 2005, стр. 82–91.
- Лончар Раичевић 2011: А. Лончар Раичевић, *Прозодијске карактеристике јатових континуаната (експериментално истраживање)*, Октоих – часопис одељења за српски језик и књижевност Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори, 1–2. Београд 2011, стр. 209–217.
- Остојић, Вујичић 2000: Б. Остојић, Вујичић, *Речник (и)јекавизама српског језика*, ЦИД Подгорица 2000, стр.19.
- Остојић 2006: Б. Остојић, *Структурно генетски идентитет црногорске стандардне ијекавице*, у: *Историја црногорског књижевног израза*, ЦИД Подгорица, 2006.
- Петровић 1973, Д Петровић, *О говору Змијања*, Библиотека ЗФЛ XIV/1–2, Нови Сад 1973.
- Пецо 1963, А. Пецо, *Мјесто централнохерцеговачког говора међу осталим говорима данашње Херцеговине*, ЈФ XXV, Београд 1963, 295–328.
- Пецо 1964, А. Пецо, *Говори источне Херцеговине*, СДЗБ XIV, Београд 1964.
- Пецо 1985: А. Пецо, *Неки ортографско-ортоепски проблеми ијекавског изговора*, у: *Стазама нашег језика*, Београд 1985.
- Пујић 1974: С. Пујић, *Дистрибуција ијекавских варијација у замени јата у савременој босанскохерцеговачкој писаној пракси*, Радови Института за језик и књижевност у Сарајеву, 1974.
- Рамић 2010: Н. Рамић, *О јатовским изоглосама*, Крагујевац 2010.
- Реметић 1981: С. Реметић, *О незамењеном јату и икавизима у говорима северозападне Србије*, СДЗБ XXVII, Београд 1981.
- Станић 1974: М. Станић, *Ускочки говор*, СДЗБ XX, Београд 1974.

Aleksandra R. Lončar Raičević

REFLEXES OF YAT BEHIND THE SONANT R IN CONTEMPORARY SPEECH

The paper analyses the values of yat in different positions in everyday ijekavian speech. Many studies have discussed particular and specified groups of examples, the conclusion generally being that a discontinuous alteration of yat in the same sound positions is largely based on the dialect differences. Regarding the fact that the linguistic situation in the ijekavian speech has changed considerably since Croatian became a standard language, it should be emphasised that this new situation calls for the modernisation of the written form of the ijekavian variant within the contemporary Serbian language.